

переживання, бо є можливість передати відтінки думки, уточнити деталі, ознаки, властивості. Робота із синонімами поживляє урок, викликає зацікавлення в учнів, допомагає їм тонше сприймати слово, бути точнішими у слововживанні у процесі власного мовлення, що загалом сприяє формуванню лексичної компетентності молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К. : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Казнадзей К. Вивчення синонімів : методичні рекомендації. Початкова школа. 2009. №11. С. 66–74.
3. Караман С.О., Караман О.В., Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера, 2011. 560 с.
4. Львов М.Р. Методика розвитку речі младших школьников. Москва : Просвещение, 1985. 176 с.
5. Програми для 1–4 класів / МОН України, НУШ. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.
6. Сіранчук Н.М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

Вовчок Тетяна

Науковий керівник – доц. Свідерська Галина

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Новітня епоха створила потребу в новому типі особистості, яка здатна самостійно приймати рішення, критично оцінювати ситуацію, легко адаптуватися до існуючих умов, активно та цілеспрямовано пізнавати світ та себе у ньому. Саме тому перед сучасним суспільством стоять завдання розвинути у молодого покоління позитивну життєву позицію, адекватну самооцінку, здатність до саморозкриття, до найповнішого вияву свого креативного потенціалу, а також уміння зберігати свою індивідуальність, автентичність, неповторність. До вирішальних чинників розв'язання наявних завдань слід віднести розвиток креативності у дітей, а найбільш сприятливим періодом для цього, на нашу думку, є молодший шкільний вік. Оскільки саме на цьому віковому етапі спонтанна та творча діяльність дитини поєднується з інтелектом, який швидко зростає, активізується абстрактне та логічне мислення. З цього віку діти уже починають освоювати компоненти та особливості психологічної структури творчої особистості, тобто ставлять перед собою певні цілі, активно розвивають уяву, комунікативні, інтерактивні та перцептивні здібності.

З огляду на це, мета нашої статті полягає в розкритті психологічного змісту феномену креативності та в емпіричному дослідженні особливостей розвитку креативності у молодшому шкільному віці.

Актуальність проблеми креативності підтверджується великою кількістю наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема, загальні основи креативності висвітлено у наукових працях Д. Б. Богоявленської, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, А. Маслоу, О. М.

Матюшкіна, Р. Мея, С. Медніка, В. О. Моляко, К. Роджерса, В. А. Роменця, А. Ротенберга, Р. Стенберга, К. Тейлора, Е. П. Торренса, Д. Треффінджера, М. О. Холодної, Л. В. Шавиніна, Е. Л. Яковлєва та ін.

Зауважимо, що поняття «креативність» вчені трактують по - різному: як здібність (загальну - О. Морозов, духовну - В. Шадріков, творчу інтелектуальну - М .О. Холодна), інтелектуальну активність (Д. Б. Богоявленська), життєвий стиль чи особистісний розвиток (А. Маслоу, К. Роджерс) [1,с.19].

Американський учений, професор Стенфордського університету Джон Као надав одне із влучних визначень креативності: «Креативність – це цілісний процес генерації ідей, їх розвитку та перетворення на цінності. Це процес, який поєднує в собі те, що люди називають новаторством» [4, с.120]. Він відзначає одночасно мистецтво породження нових ідей і науку відточування цих ідей до стадії відтворення в дійсності.

Проведене нами теоретичне дослідження проблеми креативності показало, що на сьогодні немає єдиної моделі та єдиного трактування сутності поняття креативності. Креативність у теперішніх умовах розуміється як здатність людини творити незвичайні ідеї, швидко розв'язувати проблемні ситуації, як здатність суб'єкта до конструктивного, нестандартного мислення і поведінки, а також усвідомлення та прагнення подальшого набуття досвіду, здійснення творчої діяльності.

Ми ж розглядаємо «креативність» як інтегративну, цілісну властивість особистості, яка пов'язана з мотивацією, компетентністю, емоціями, гнучкістю. Це здатність людини приймати нестандартні рішення, створювати щось абсолютно нове та намагатися змінити вже створене.

У ході емпіричного дослідження ми поставили собі за мету дослідити у молодших школярів вербальну та невербальну креативність, когнітивні показники, серед яких: швидкість, гнучкість, оригінальність і розробленість мислення та такі особистісні критерії креативності, як уява, допитливість, складність та схильність до ризику.

З огляду на це, емпіричне дослідження особливостей розвитку креативності молодших школярів проводилося у 2021 році. Вибірку склали 96 хлопців та дівчат (приблизно однакова кількість) - учнів трьох початкових класів опорного закладу «Жидачівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2» та Жидачівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №1 Жидачівської районної ради Львівської області. Вік молодших школярів 7–8 років.

Для дослідження особливостей розвитку креативності учнів початкових класів нами використовувалися такі методики: методика Е.П Торренса, адаптована А. Вороніним - для діагностики невербальної креативності; методика Т. І. Пашукової (діагностика дивергентного мислення); методика С.Медніка, адаптована А. Вороніним - для діагностики вербальної

креативності; методика «Вербальна фантазія» (мовна уява) Р.С.Немова; шкала Вільямса (Опитувальник для батьків і вчителів для оцінки креативності дитини).

Зупинимося на аналізі результатів за методикою діагностики невербальної креативності Е. П. Торренса (рис. 1). Як бачимо, отримані в ході дослідження дані вказують на переважно середній рівень розвитку невербальної креативності у більшості учнів класів. Співвідношення результатів дослідження креативності у молодших школярів за цією методикою, показало, що найкращим чином у них сформована швидкість (40%), далі йдуть гнучкість (35%), унікальність (33%). Трохи нижчі результати ми отримали за показником оригінальності (22%), критерієм розробленості (23%) та «Абстрактністю назви» (12%). Порівнявши рівень розвитку невербальної креативності у хлопчиків та дівчаток, ми дослідили, що з усієї вибірки високий рівень невербальної креативності мають 18% хлопців і 13% дівчат, але показник оригінальності виявився вищим у дівчат і становить 28%, тоді як в хлопців - 16%.

Рис.1 Відсоткове співвідношення рівнів розвитку невербальної креативності молодших школярів

Щоб дослідити рівень складності уяви у молодших школярів, ми використали методику Т. І. Пашукової (діагностика дивергентного мислення) та виявили, що більшість дітей володіють низьким рівнем складності уяви (46% опитаних). Також ми змогли дослідити рівень складності уяви окремо у хлопчиків та дівчаток. Тому, можемо сказати, що рівень складності уяви вищий у хлопчиків і становить 29%, а у дівчаток - 25%. За допомогою даної методики ми дослідили такі компоненти креативності, як ступінь фіксованості образів, який визначали за кількістю малюнків, що містять один і той же сюжет. Сильна фіксованість образів притаманна 45% досліджуваним, а високим рівнем стереотипності мислення володіють 60% дітей.

Також нам вдалося дослідити вербальну креативність молодших школярів. Так, як методик на вербальну креативність для молодших школярів обмежена кількість, тому ми використали методика С.Медніка. Дана методика дала нам можливість виявити й оцінити існуючий у досліджуваних, але часто прихований вербальний креативний потенціал. У більшості молодших школярів за цією методикою ми діагностували низький (54%) та дуже низький (8%) рівень вербальної креативності, тому можемо констатувати, що методика виявилася трохи складною для молодших школярів і на допомогу їй ми використали додаткову методика на вербальну креативність - методика Р.С.Немова «Вербальна фантазія» (рис.2). У ній учням необхідно придумати казку на будь - яку тематику (на власний вибір) і викласти її усно протягом 5 хв. Цю методика ми змогли провести з 30 дітьми і результати свідчать про те, що більшість опитаних дітей володіють середнім рівнем розвитку вербальної фантазії.

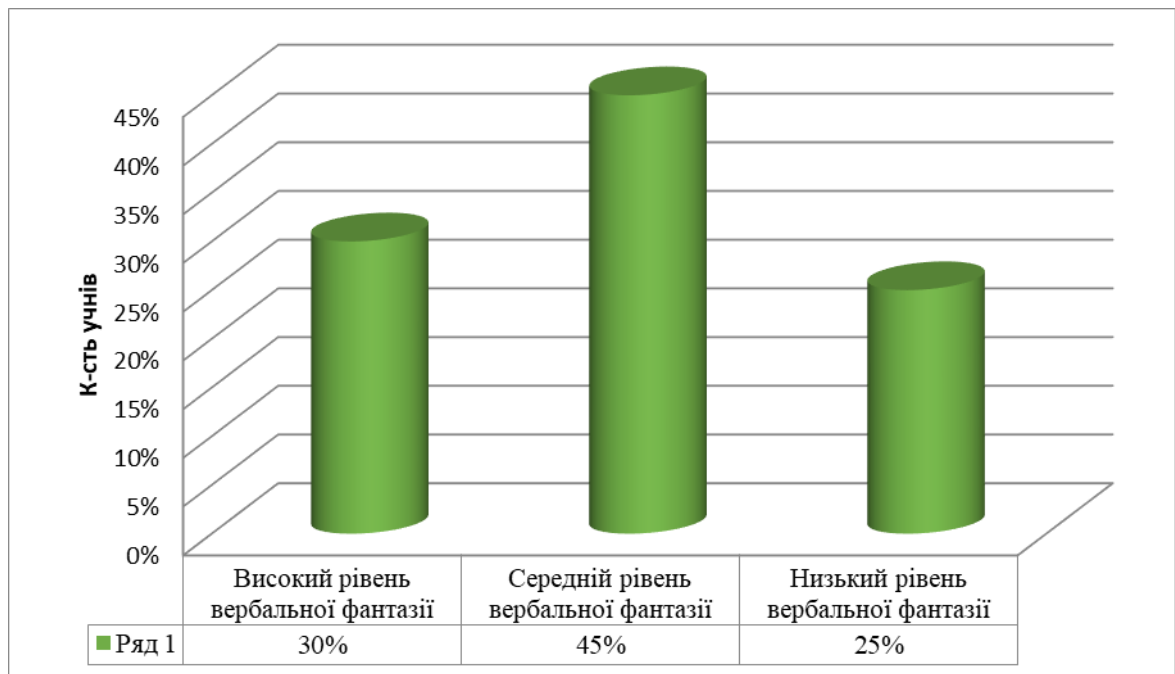

Рис.2 Відсоткове співвідношення рівнів розвитку невербальної креативності молодших школярів

Для нас виявилось дуже важливим у дослідженні також те, як батьки оцінюють рівень креативності своїх дітей. З цією метою ми використали Шкалу Вільямса «Опитувальник для батьків та вчителів за оцінкою креативності дитини». В дослідженні взяли участь 45 батьків. В результаті проведеного дослідження виявлена яскрава вираженість когнітивних складових креативності молодших школярів (швидкість мислення, гнучкість мислення, оригінальність мислення та розробленість мислення). Слабку ж вираженість ми спостерігали за особистісними складовими креативності (допитливість, уява, складність та схильність до ризику). Проаналізувавши результати за даною методикою, можемо сказати, що в цілому школярі, яких оцінювали батьки, володіють помірним творчим потенціалом. Вони здатні до вироблення

цікавих та різноманітних оригінальних ідей, до порівняння, доповнення, але не до кінця підготовлені до того, щоб конструктивно сприймати критику, самостійно досліджувати невідоме, приводити в порядок неупорядковане, а також довіряти своїй інтуїції.

Отже, проведене нами емпіричне дослідження дозволило виділити такі особливості креативності молодших школярів:

1. Переважання середніх показників креативності у більшості учнів.
2. Краще розвинена невербальна креативність, ніж вербальна.
3. Яскрава вираженість когнітивних складових креативності, зокрема: швидкість, гнучкість, оригінальність та розробленість мислення.
4. Аналіз гендерних особливостей розвитку креативності демонструє, що у хлопчиків більше розвинена невербальна креативність, а у дівчаток – вербальна.

Таким чином, комплексно застосувавши зазначені методи, ми отримали об'єктивну і достовірну інформацію про особливості розвитку креативності молодших школярів, а отримані результати в ході проведення емпіричного дослідження зумовили необхідність розробки розвивальної програми для дітей, які показали середні й низькі показники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ілійчук Л. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів початкових класів. Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. 2014. Вип. 51. С. 19-22.
2. Меркулов А. И. Креативность. Философия: Энциклопедический словарь / ред. А. А. Ивина. Москва : Гардарики, 2004. С. 401–403.
3. Моляко В. О. Психологія творчості та обдарованості: нові рубежі теорії і практики. Обдарована дитина. 2007. № 7. С. 2–3.
4. Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка, 2016. Вип. 11. С. 120–131.
5. Boden N.A. What is Creativity? London: The MIT Press, 1996. 75 p.
6. Cropley A.J. Creativity in Education and Learning. London: Kogan Page, 2001. 196 p.

*Тернова Анастасія
Науковий керівник – доц. Адамська Зоряна*

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ АГРЕСИВНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Агресивність дітей – актуальна проблема в нинішніх умовах нашого життя, яка впливає не тільки на взаємини дитини з батьками, вихователями, однолітками, але створює дискомфорт для неї самої. Проблема виховання дітей з агресивною поведінкою є однією з центральних психолого-педагогічних проблем. В останні роки, як педагоги, так і психологи відзначають тенденцію до збільшення рівня агресивності дітей: вони стали більш гучними, крикливими, непосидючими, «моторнішими», швидше й легше вступають у конфлікти, непоступливі, забіякуваті.

Під агресивністю розуміють властивість особистості, що характеризується наявністю деструктивних тенденцій, в основному в сфері суб'єктно-суб'єктних стосунків [3].

Агресивна поведінка є рисою характеру особистості і обумовлюється когнітивними і емоційно-вольовими процесами та є моделлю поведінки, яка асоціюється з негативними емоціями; мотивами; негативними установками, які і виступають її провідними факторами.